

Politidirektoratet
politidirektoratet@politiet.no

NCIS Norway

Deres referanse: Vår referanse: Sted, dato
E-post av 02.08.2018 201801913 Oslo, 18.09.2018

HØRING – NYTT STRAFFEBUD OM BEFATNING MED BILDER SOM ER SÆRLIG EGNET TIL Å KRENKE PRIVATLIVETS FRED – HØRINGSSVAR FRA KRIPOS

Vi viser til høringsbrev fra Justis- og beredskapsdepartementet av 26. juni 2018 samt Politidirektoratets oversendelse per e-post av 2. august s.å., hvoretter frist for innspill er satt til 17. september s.å.

Høringsnotatet inneholder en redegjørelse over gjeldende rett på området samt forslag til nytt straffebud om befatning med bilder som er særlig egnet til å krenke privatlivets fred. I all hovedsak tiltrer Kripos departementets forslag, men med den begrensning at handlingsalternativene i forslaget til straffeloven § 268a begrenses noe. Samtidig foreslår vi at det lages et nytt straffebud i sedelighetskapitlet som skal gi personer over 18 år et strafferettslig vern mot at noen fremstiller seksualiserte bilder av dem.

Kripos' egne etterforskninger viser en stadig økende fremvekst / trend av ulovlig bildedeling /-spredning på internett. Vi drifter dessuten en egen "nettpatrolje" på Facebook som med jevne mellomrom opplever mye fokus på denne type kriminalitet og hvor vi også mottar konkret informasjon om slike straffbare handlinger. Vårt inntrykk er at det praktiseres ulike terskler for hva personer foretar og / eller uttaler på internett og hva de gjør i den virkelige verden. Vi opplever således at det eksisterer en holdning i befolkningen om at internett er å anse som et slags "lovtomt rom".

Det er imidlertid et spørsmål om lovendring er rette medisin for å møte denne utfordringen. På generelt grunnlag mener Kripos at strategien bør være å anvende gjeldende lovverk på nye områder heller enn å legge opp til en lovgivningsteknikk der nye trender eller modus møtes med ny lovgivning. Kripos har blant annet vist dette

Kripos/

gjennom etterforskning og irettføring av de såkalte Snapchat-sakene. Vi vil også understreke at denne typen kriminalitet fortrinnsvis bør bekjempes gjennom forebygging, og viser i denne forbindelse til Kripos' etablering av "nettpatroljen" på Facebook, samt prosjektet "aktiv patruljering" på Internett. Ved bruk av disse kanalene søker vi å arbeide forebyggende, og aktivt motvirke inntrykket av internett som lovtomt rom.

Samtidig tiltres departementets betraktninger rundt lovverkets fragmentariske karakter. Dette er et viktig argument for et nytt straffebud om befatning med bilder som er særlig egnet til å krenke privatlivets fred. Kripos er dessuten enig i at det er flere vilkår i de aktuelle bestemmelsene i gjeldende lovverk som vanskeliggjør straffeforfølgning, og vi imøteser et straffebud som formentlig også vil ha den generelle effekt at det aktualiserer internett som åsted for en straffbar handling.

Etter en totalvurdering tiltres derfor departementets forslag til ny straffebestemmelse, med unntak av handlingsalternativet "fremstiller" som vi mener bør fjernes. Samtidig foreslår vi at det nedfelles en egen bestemmelse i straffelovens kapittel 26 som kriminaliserer å produsere / fremstille seksualiserte fremstillinger av voksne, se nærmere under pkt. 4.7 nedenfor.

Våre videre merknader tar utgangspunkt i høringsnotatets punkt 4 og den kronologi som der er valgt. Merk at vi bare kommenterer enkelte punkter i høringsnotatet.

Ad punkt 4.1 Er det behov for en lovendring?

Kripos er enig i departementets vurdering at det ved formidling av slikt materiale ikke bør være avgjørende for straffansvaret verken om fornærmede oppfatter den enkelte krenkelsen, eller om gjerningspersonens forsett omfatter dette. Vi er videre enig i at det heller ikke bør være et vilkår at slik spredning må foregå på en måte som oppfyller offentlighetsbegrepet i straffeloven § 10.

Ad punkt 4.2 Nytt straffebud eller endringer i eksisterende bestemmelser?

Det vises til våre innledende betraktninger. I lys av at Stortinget har bedt om et lovforslag som " tydeliggjør" straffbarheten av slik bildedeling, tiltres Kripos departementets vurdering om opprettelse av et nytt og spesialisert straffebud.

Ad punkt 4.4 Hva slags materiale og hvilke krenkelser bør ha et særskilt vern?

Det er utfordrende å gi en tilstrekkelig vid men samtidig konkret og forutsigbar angivelse av hvilke nærmere krenkelser som bør omfattes av et forsterket vern. Kripos mener at departementet treffer godt med formuleringen "særlig egnet til å krenke noens privatliv" når denne sammenholdes med rettsstridsreservasjonen "uberettiget" (se pkt. 4.5).

Vi stiller oss imidlertid noe spørrende til at departementet i siste avsnitt under pkt. 5.2 i høringsnotatet tilsynelatende avgrenser bestemmelsens virkeområde til i alminnelighet ikke å omfatte spredning av bilder tatt i det offentlige rom (vedrørende fremstilling av slike bilder vises det til våre kommentarer under punkt 4.7). Særlig i lys av lovforslagets ordlyd sammenholdt med at departementet under samme punkt i høringsnotatet fremhever at bestemmelsen også skal ramme bilder av nedverdiggende eller krenkende karakter, eksemplifisert gjennom "(...) bilder av noen som er skadet, syk, sterkt beruset eller i psykisk ubalanse", bør også spredning av bilder tatt i det offentlige rom omfattes. Etter vår mening vil spredning av bilder av personer i slike sammenhenger kunne være like belastende uavhengig av om de avbildede befant seg på eller utenfor offentlig sted da bildene ble tatt. Den konkrete avgrensningen mellom privat og offentlig sted kan dessuten generere vanskelige bevisstema og mindre forutberegnelighet for borgerne. Kripos mener derfor at bestemmelsen bør ramme spredning og anskaffelse av aktuelt lyd- og bildemateriale uavhengig av om disse er opptatt på eller utenfor offentlig sted.

Ad punkt 4.5 Betydningen av samtykke og av om handlingen er "uberettiget"

Vi er enig i at straffansvaret bør begrenses av at videreformidlingen må være "uberettiget" og at det derfor er riktig å innta denne rettstridsreservasjonen som et vilkår i bestemmelsen. Samtidig vil vi påpeke at "uberettiget" fremstår som et utpreget juridisk uttrykk, og at det kan være utfordrende for publikum å forstå.

Kripos' erfaring i forbindelse med etterforskning og iretteføring av Snapchat-sakene viser at hovedproblemstillingen i denne type saker vil kunne være om de avbildede har samtykket eller ikke til delingen / spredningen. Innenfor visse bildedelingsmiljø opplever vi en utbredt holdning at de avbildede tillegges å ha avgitt en form for implisitt samtykke til videre deling. Dette fordi bildene opprinnelig har blitt delt frivillig med venner, kjærester eller lignende. Slike erfaringer underbygger at det vil kunne gi en preventiv effekt å innta i bestemmelsens ordlyd at et manglende "samtykke" vil kunne innebære at handlingen blir å anse som uberettiget.

Ad punkt 4.6 Hvilke former for deling bør være straffbar?

Vi støtter departementet i at denne bestemmelsen ikke bør avgrenses etter hvilken teknologi som evt. er benyttet ved delingen, og anser at rettstridsreservasjonen vil fungere som en sikkerhetsventil der den aktuelle handlingen foregår på en måte som faller utenfor de tilfeller som bestemmelsen er ment å rette seg mot. Viktigheten av en teknologinøytral bestemmelse underbygges dessuten av den teknologiske utviklingen samt en stadig endring i modus for hvordan denne type kriminalitet begås.

Ad punkt 4.7 Bør andre handlinger enn deling rammes?

Kripos er enig i at å gjøre privatlivskrenkende bilder "tilgjengelig for en annen" bør være kjernen i gjerningsbeskrivelsen, og vi foreslår at dette bør være den første alternative handlemåte i ordlyden.

Videre så mener vi at "anskaffe" også bør være et handlingsalternativ, og at rekkevidden av dette alternativet bør begrenses på samme måte som i forarbeidene til straffeloven §§ 201 og 311.

Vi er derimot skeptiske til at bestemmelsen også skal ramme fremstilling av slikt materiale. Forslaget er utformet slik at det vil omfatte situasjoner som vi mener ikke bør rammes av bestemmelsen. Til tross for rettstridsreservasjonen tror vi at et slikt straffebed kunne skape usikkerhet om adgangen til å oppta bilder og video som det er gode grunner til å ta. Det gjelder for eksempel bilder og videoer av potensielle straffbare handlinger og / eller andre situasjoner der personer oppfører seg slik at de ikke kan ha noen beskyttelsesverdig interesse i at de ikke skal tas bilde av. Vi må ikke komme i en situasjon hvor borgerne lar være å dokumentere – og derved bidra til oppklaring – av straffbare handlinger i det offentlige rom fordi frykter at de selv gjør noe straffbart. Det kan bli en pedagogisk utfordring å forklare publikum bestemmelsens rekkevidde, samtidig som det kan stilles spørsmål ved om den inngir tilstrekkelig forutberegnelighet.

Kripos mener derfor at den foreslåtte bestemmelsen kun bør ramme selve bildedelingen (inkludert tilfeller der personer aktivt "anskaffer" slikt materiale), og at produksjon / fremstilling av denne type materiale i stedet bør reguleres av andre straffebed.

Vi er samtidig enig med departementet i at også voksne kan ha behov for et strafferettslig vern mot at noen fremstiller seksualiserte bilder av dem. For eksempel har Kripos' nettpatrulje på Facebook fått henvendelser fra personer som uten å ha gitt samtykke har opplevd å ha blitt tatt bilde / video av i forbindelse med frivillig seksuell aktivitet. Selv uten indikasjoner på spredning så forklarer disse personene at det oppleves som belastende å vite at bildene / videoene overhodet eksisterer. Kripos har blitt forespurt av personer som har opplevd dette om det finnes straffebestemmelser som rammer slike handlinger når fornærmede er over 18 år.

Et slikt straffebed mener vi naturlig hører hjemme i straffelovens kapittel 26 (seksuallovbrudd). Kripos mener videre at bestemmelsen bør inneholde vilkår som ikke gjenfinnes i straffeloven § 311. For det første innehar voksne en samtykkekompetanse. I lys av den selvbestemmelsesrett som inntreer ved fylte 18 år, jf. barnelova § 33, mener vi at det bør være et kumulativt vilkår at det ikke foreligger samtykke fra den avbildede. For det andre anser vi at det også bør være et vilkår at fremstillingen foregår utenfor offentlig sted. Voksne personer som befinner seg på offentlige steder kan ikke ha samme forventning om at de ikke blir iakttatt. I særlig grad vil dette være tilfelle dersom de samtidig oppfører seg på en måte som muliggjør

at andre kan ta oppta seksualiserte bilder / videoer. Det kan begrunnes med at det er en viss avstand i den beskyttelsesverdige interesse avhengig av om den / de som avbildes befinner seg på eller utenfor offentlig sted. Samtidig presiserer vi at en eventuell deling / spredning av denne type materiale vil være straffbart etter departementets foreslåtte straffebud i straffeloven § 267a.

Lovteknisk antar vi at forslaget til straffebud best hører hjemme i forbindelse med straffeloven § 298 (seksuelt krenkende atferd offentlig eller uten samtykke) og med samme strafferamme. Forslaget til straffebud kan dermed utformes som følger:

§ 298a Fremstilling som seksualiserer voksne, uten samtykke

Den som uten samtykke og utenfor offentlig sted produserer fremstilling som seksualiserer personer over 18 år, straffes med bot eller fengsel inntil 1 år.

En lovgivning som her foreslått vil etter vår mening gi et utfyllende lovverk som samlet sett omfatter både fremstilling / produksjon samt spredning / tilgjengeliggjøring av den type bildemateriale som Stortinget i sitt anmodningsvedtak ønsker å ramme. Samtidig vil man med dette unngå at straffeloven § 267a blir så vidtrekkende at det utfordrer lovkravet i GrL § 96..

Kripos er klar over at våre forslag samtidig vil innebære at fremstilling av privatlivskrenkende materiale som ikke er å betrakte som seksualiserende vil falle utenfor lovforslaget. Det understrekes imidlertid at den uberettigede delingen av slikt materiale fortsatt vil være straffbart i medhold av straffeloven § 267a og at det er slik tilgjengeliggjøring som er det sentrale å bekjempe. Vi er ikke uenige i departementets uttalelse om at "Både barn og voksne kan dessuten ha behov for et vern mot å bli tatt bilde av uten samtykke i situasjoner som ikke er seksualiserte, men som likevel er private eller sensitive, og mot at slike bilder blir spredt". Vi mener imidlertid at det er spredningen av denne type materiale som er hovedutfordringen, og ikke selve produksjonen / fremstillingen. Straffeloven § 267a bør derfor konsentreres i denne retning.

Vi er videre klar over at vårt forslag til straffeloven § 298a ikke vil omfatte situasjoner der avbildede befinner seg på offentlige steder hvor det er en rettmessig forventning om at man ikke skal bli tatt bilder / video av (f.eks. offentlige garderobes og badeanlegg). Disse typetilfellene antas å rammes av de straffebudene som er nevnt i høringsnotatet punkt 2. Fremstillinger av barn vil uansett vernes av straffeloven § 311, uavhengig av hvilket sted barnet befinner seg på.

Ad punkt 4.8 Subjektive krav – uaktsomhetsansvar

Vi er videre enige i departementets forslag om at grov uaktsomhet skal rammes, og begrunnelsen for dette. Vår erfaring er at det vil kunne være utfordrende å føre bevis for at gjerningspersonen på gjerningstidspunktet regnet det som sikkert eller mest sannsynlig at det ikke forelå et samtykke fra avbildede. Det er dessuten utvilsomt at også grovt uaktsomme overtredelser er straffverdige samt at et uaktsomhetsansvar vil kunne ha en preventiv effekt.

Ad punkt 4.9 Straffenivå og strafferammer

Kripos er i enig i departementets uttalelser om at utgangspunktet i denne type saker bør være ubetinget fengsel. Vi tiltrer forslaget til øvre strafferammer både hva angår simpel og grov overtredelse.

Vi har imidlertid noen bemerkninger hva angår forslaget til den nedre strafferammen. Bot er et aktuelt straffalternativ i nesten alle lovbud i straffeloven med maksimumsstraff på inntil 1 år (et unntak er § 313 om søskenincest). Siden straffeloven § 267a vil ramme en stor variasjon av saker om uberettiget deling eller anskaffelse av privatlivskrenkende materiale, så mener vi at det i praksis vil være overtredelser hvor det aktuelt å reagere med bot (og hvor straffeloven § 80 ikke kommer til anvendelse).

I denne forbindelse vil vi også understreke at antallet delte bilder ikke nødvendigvis bør være retningsgivende for overtredelsens straffverdighet. Snapchat-sakene er eksempler på saker der teknologien i seg selv (programvare, linjehastighet, maskinstørrelse osv.) har vært en avgjørende faktor for hvor mange bilder / videoer de tiltalte delte. Det er således andre omstendigheter enn bare antallet bilder / filer som er egnet til å belyse straffverdighet. En slik tilnærming vil også være i tråd med de føringer som følger av Høyesteretts dom inntatt i HR-2016-2357-A (se særlig avsnitt 24 og 25).

Med hilsen

Ketil Haukaas

Saksbehandler:

Ole Kristian Bjørge
politiadvokat

Kopi: Det nasjonale statsadvokatembetet